

9-Sinf Iqtisodiy Ijtimoiy Geografiya Kursini O'qitishda Xaritalardan Foydalanish Usullari

Sapayeva Gulbahor Odilbek qizi

Mustaqil izlanuvchi

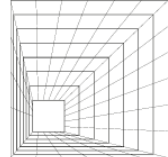
Urganch Davlat Universiteti

Annotatsiya: Iqtisodiy ijtimoiy geografiya fani o'quvchilarga inson faoliyati va uning hududiy joylashuvi, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning geografik o'ziga xosliklarini o'rgatadi. Ushbu fan doirasida xaritalardan foydalanish o'quv jarayonini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Xaritalar nafaqat ma'lumotlarni vizual tarzda taqdim etishda, balki murakkab geografik munosabatlarni tushunishda ham yordam beradi. Ular o'quvchilarning hududiy tafakkurini rivojlantiradi, mavzularni yaxshiroq anglashga ko'maklashadi va o'rganilayotgan materialni amaliy jihatdan qo'llashga imkon beradi.

Kalit so'zlar: geografiya, xaritalar, dars, ta'lim, mavzu, transport tarmoqlari, geografik munosabatlar, mustaqil fikrlash.

Xaritalar iqtisodiy ijtimoiy geografiya darslarida turli usullarda qo'llaniladi. Avvalo, ular mavzularni o'rganish jarayonida asosiy ma'lumotlar manbai sifatida xizmat qiladi. Masalan, sanoat tarmoqlari, qishloq xo'jaligi sohalari, transport tarmoqlari va aholi taqsimoti kabi mavzular xaritalar yordamida aniqroq va tushunarliroq ko'rsatiladi. Bu o'quvchilarga geografik ob'ektlarning joylashuvi, ularning o'zaro bog'liqligi va hududiy farqlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Xaritalardan foydalanishning yana bir muhim usuli – ularni tahlil qilish va taqqoslashdir. O'quvchilar xaritalardagi ma'lumotlarni solishtirib, hududlar o'rtasidagi farqlarni aniqlay oladilar. Masalan, iqtisodiy rivojlanish darajasi, aholi zichligi yoki tabiiy resurslarning taqsimoti kabi ko'rsatkichlarni xaritalar orqali tahlil qilish o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini oshiradi. Bu jarayonda o'qituvchi o'quvchilarga savollar berib, ularni mustaqil fikrlashga undashi mumkin. Geografik xaritalardan foydalanishda interaktiv usullar ham samarali hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar yordamida elektron xaritalar va geografik axborot tizimlari (GAT) qo'llanilishi o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bu usul o'quvchilarga xaritalar bilan mustaqil ishlash, ma'lumotlarni kiritish va tahlil qilish imkonini beradi. Shuningdek, interaktiv xaritalar yordamida o'quvchilar real vaqt rejimida ma'lumotlarni yangilab borishlari mumkin, bu esa o'quv jarayonini yanada jonli va qiziqarli qiladi.[1]

Xaritalardan foydalanishda o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish muhimdir. Masalan, o'quvchilarga xaritalar asosida ma'lumotlarni o'qish, belgilash, o'zgarishlarni kuzatish va natijalar chiqarish topshiriqlari berilishi mumkin. Bu orqali ular geografik ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan foydalanish malakasini oshiradilar. Shu bilan birga, xaritalar yordamida o'quvchilar o'z hududlari yoki mamlakatlari haqida mustaqil tadqiqotlar olib borishlari mumkin. Xaritalar o'quvchilarda hududiy tafakkurni shakllantirishda muhim vositadir. Ular orqali o'quvchilar geografik joylashuv, tabiiy sharoitlar, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning o'zaro bog'liqligini anglay boshlaydilar. Bu esa ularning dunyoqarashi va mantiqiy fikrlash darajasini oshiradi. Shu bois, xaritalardan foydalanish nafaqat ma'lumotlarni uzatishda, balki o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. O'qituvchilar xaritalarni dars rejasiga muvofiq ravishda maqsadli qo'llashlari zarur. Har bir mavzu uchun mos xarita tanlab olinishi, uning asosiy elementlari (legendasi, o'lchov birligi, yo'nalish ko'rsatkichlari) tushuntirilishi kerak. Bu o'quvchilarga xarita ma'lumotlarini to'g'ri talqin qilish imkonini beradi. Shuningdek, xaritalarni dars davomida faqat ko'rsatish bilan cheklanmasdan, ularni tahlil qilish, savollar berish va muhokama qilish orqali o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash lozim.[2]

Xaritalar yordamida iqtisodiy ijtimoiy geografiya fanining mavzularini yanada qiziqarli va tushunarli qilish mumkin. Masalan, aholi zichligi xaritalari yordamida aholining hududiy taqsimoti, migratsiya jarayonlari va ularning iqtisodiy oqibatlari ko'rsatilib, o'quvchilarda mavzu bo'yicha chuqurroq tushuncha shakllantiriladi. Shu bilan birga, sanoat tarmoqlari xaritalari iqtisodiy faoliyatning hududiy xususiyatlarini ko'rsatib, o'quvchilarga amaliy bilimlar beradi. Xaritalarni darsda qo'llashda o'quvchilarning yosh xususiyatlari ham hisobga olinishi kerak. Yosh o'quvchilar uchun vizual va rangli xaritalar, oddiy belgilar va tushunarli izohlar ishlatilishi maqsadga muvofiqdir. Kattaroq yoshdagi o'quvchilar esa yanada murakkab xaritalar va ma'lumotlar bilan ishlashga tayyor bo'ladilar. Shuning uchun, xaritalarni tanlashda o'quvchilar darajasi va darsning maqsadi muhim ahamiyatga ega. Xaritalardan foydalanish o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ular xaritalar yordamida ma'lumotlarni qidirish, tahlil qilish va o'z fikrlarini shakllantirishni o'rganadilar. Bu esa ularning o'rganish faolligini oshiradi va o'zlashtirish jarayonini samarali qiladi. Shu bilan birga, xaritalar yordamida o'quvchilar geografik bilimlarini amaliyotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Xaritalar o'quv jarayonida turli metodik vositalar bilan birgalikda qo'llanilishi mumkin. Masalan, diagramma, grafik, jadval va boshqa vizual materiallar bilan birlashtirilgan xaritalar mavzuni yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi. Bu usul o'quvchilarning turli manbalardan olingan ma'lumotlarni integratsiya qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ularni kompleks fikrlashga yo'naltiradi.[3]

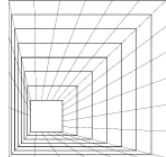
Xaritalardan foydalanishda o'qituvchilar innovatsion yondashuvlarni joriy qilishlari maqsadga muvofiqdir. Masalan, loyihaviy ishlar, guruhli muhokamalar va interfaol mashg'ulotlar orqali xaritalarni o'rganish jarayonini jonlantirish mumkin. Bu o'quvchilarning o'zaro hamkorlik qilish, muloqot qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini oshiradi. Shu bilan birga, bunday yondashuvlar darsni yanada samarali va qiziqarli qiladi. Xaritalar yordamida o'quvchilarga geografik hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi o'zgarishlarni tushuntirish osonlashadi. Masalan, sanoat korxonalari joylashuvi, transport tarmoqlari rivojlanishi yoki qishloq xo'jaligi sohasidagi o'zgarishlar xaritalarda aniq ko'rsatiladi. Bu esa o'quvchilarga mavzuni real hayot bilan bog'lash imkonini beradi va ularning mavzu bo'yicha qiziqishini oshiradi. Xaritalardan foydalanish jarayonida o'quvchilarning mustaqil ishlarini rag'batlantirish muhimdir. Ular o'zlari uchun qiziqarli mavzularni tanlab, xaritalar asosida tadqiqotlar olib borishlari mumkin. Bu esa o'quvchilarning o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va ularni yanada chuqurroq bilim olishga undaydi. Shu bilan birga, o'qituvchi bu jarayonda yo'l-yo'riq ko'rsatib, yordam berishi kerak.[4]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiy ijtimoiy geografiya kursida xaritalardan foydalanish o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Xaritalar o'quvchilarga murakkab geografik jarayonlarni tushunishda yordam beradi, hududiy tafakkurini rivojlantiradi va mavzuni amaliy tomondan anglashga imkon yaratadi. Ular o'quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatlarini oshiradi, mustaqil ish ko'nikmalarini shakllantiradi va darslarni yanada qiziqarli qiladi. Shuning uchun o'qituvchilar xaritalarni dars jarayonida maqsadli, interaktiv va innovatsion usullarda qo'llashga alohida e'tibor berishlari zarur. Bu nafaqat o'quvchilarning bilim darajasini oshiradi, balki ularning geografik madaniyatini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaev S., Tursunova M. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya". Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2024.
2. Karimov B., Yusupova N. "Jahon mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi". Namangan: Namangan davlat universiteti nashriyoti, 2024.
3. Qodirov Sh. "Ijtimoiy-iqtisodiy kartografiya". Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2024.

-
4. Islomova D. "Geografiya darslarida ko'rgazmali vositalar va ularning qo'llanilishi". Toshkent: Ilm-fan nashriyoti, 2023.
 5. Rasulov E. "Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya: o'quv qo'llanma". Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti, 2024.
 6. Toshboyev M., Karimova F. "Geografik axborot tizimlari va dars jarayonida ularning qo'llanilishi". Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2023.
 7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "9-sinf iqtisodiy ijtimoiy geografiya darsligi". Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2022.